

— Пане Романе, від часу Вашої першої критичної публікації минуло 45 років. Чи були у Вас якісь принципові положення, які не змінилися протягом цього часу?

— Зумисне принципів не виробляв і про них не думав, коли писав перші „відгуки“ (гадав, що то рецензії) про книжки, які мене чимось зацікавлювали. Філологам під час навчання і так накидали готові „принципи аналізу твору“, а ще більше давалися взнаки читані чужі статті і так звані літпортрети. Згодом сам зауважив у своїх ще студентських, а потім аспірантських писаннях „ключик“, який впливав, очевидно, з мого характеру, — нікому не вторити, а... суперечити. Бувало, що доходило аж до принципу „навіпаки“... Мене завжди цікавило, чому твір „бере за живе“? Виявилось (значною мірою завдяки працям І.Франка), що секрет лежить у глибинах структури твору — у тих „зчепленнях“, які збуджують читачські асоціації. Отож, не змінилось, а поглибилось розуміння і свідоме використання структурно-функціонального тлумачення творів та оцінки їх на тлі традицій, стандартів і мод за принципом „мінус прийому“...

— Хоча Ваш науковий і творчий інтерес пов'язаний з літературною критикою, Ви віддали перевагу не практиці, а теорії. Чим зумовлений такий вибір?

— „Вибір“ — гучно сказано... Я рідко коли мав вільний час для постійного читання; доводилося, заробляючи на хліб, виконувати низку службових обов'язків, не завжди милих серцю. У такій ситуації „заводовим“ критиком не станеш. Чим частіше і глибше я думав про особливості літературної критики, тим менше практикував рейди в „рухоми естетику“. Склалася навіть цікава колізія: у літпроцесі брав участь Роман Глушин (псевдонім), а теоретизував кандидат філософських наук Роман Гром'як, який зі студентами в Донецьку „громив“ писанину Глушина.

— Естетика — теорія літератури — літературна критика — це та методологічна основа, на якій сформовані Ваші теоретичні узагальнення про специфіку літе-

ратурної критики. Чи змінилися Ваші методологічні підходи? У чому полягають ці зміни?

— Так називалася моя давня стаття. Вона справді відбиває концепт мого розуміння того, що в англосовітському світі зветься literary criticism. У цій формулі не зазначені логічні, психологічні й етичні виміри літературно-критичної діяльності. Еволюція чи поглиблення моїх методологічних засад аналізу критики пов'язана з більшою увагою до інтуїтивних та інтерпретаційних чинників за рахунок звуження соціально-політичних.

— У Вашому науковому доробку багато праць, присвячених естетичним поглядам І.Франка. Як Ви ставитеся до тези І.Костецького, що „Франко не мав доступу до секретів творчості взагалі“ і „як явище стилю Франко не існує“?

— Не тільки естетичним. Я люблю Франка цілого. І, напевне, немає такої публікації Франка чи спогадів про нього, яких би я за своє життя не прочитав. Це джерело багатющої інформації і постійно діючий стимул думання. Теза ж Костецького — епатжна. Франко про свої клопоти, ваді характеру, „недохопи“ у творчості говорив більше... Щодо першої фрази київсько-мюнхенського модерніста, то вона, на мій погляд, несправедлива. Друга щось дуже приблизно „намацує“. Так, Франко не творив „майстерверків“, але в його щоденних просторах текстах, що одразу засилалися до друкарні, є стиль як вияв певного типу творчості і способу мислення...

— З кінця 80-х років ХХ ст. у нас точаться розмови про те, що літературна критика як цілісне естетичне явище так і не відбулася. Чи поділяєте такі думки і як обгрунтували би причини такого стану?

— На критику завжди нарікали і тепер нарікають... І не тільки в нас. Серед найзавзятіших хулителів критики першими йдуть претенденти на абсолютних новаторів.

Головна причина відсутності за останні 15—20 років „критичного божества“, як на мене, полягає в тому, що люди вже зна-

ють ціну „погромів“ і вчать (чи звикають) максимально толерувати естетичний „плюралізм“, а воювати з вітряками-графоманами немає сенсу... Нікчемність доцільно просто ігнорувати...

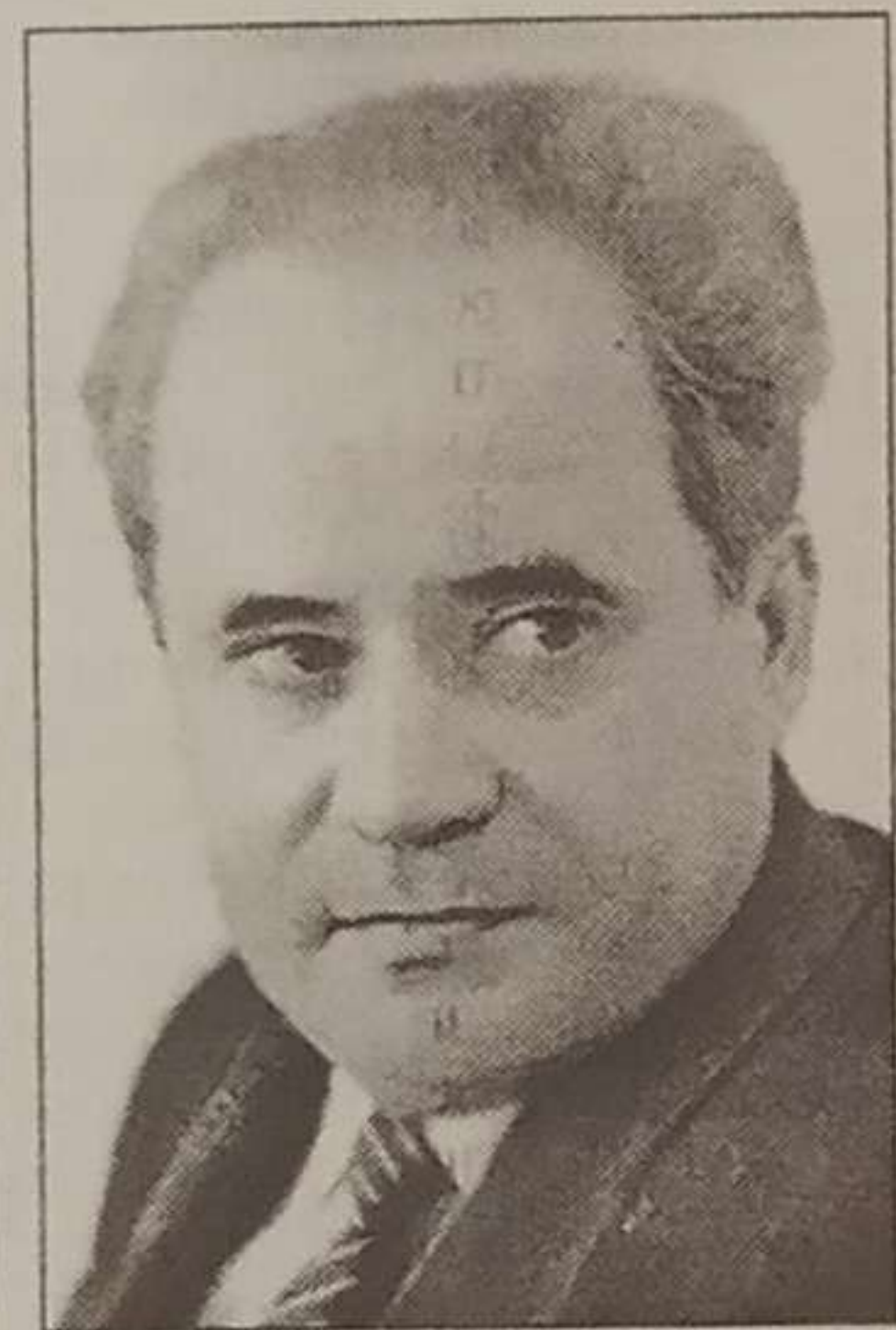
— Сьогодні Ви фактично єдиний, хто послідовно займається теоретичними питаннями літературної критики. Чи думали про

принципи, чи вони зазнали певних змін?

— Про „методологічні принципи“ частково вже йшлося. Моя докторська дисертація не ідеальна, трохи скорочений (в ритуальній частині) її автореферат і досі репрезентує такі проблеми, яких не квапляться розробляти молоді люди. Книжка

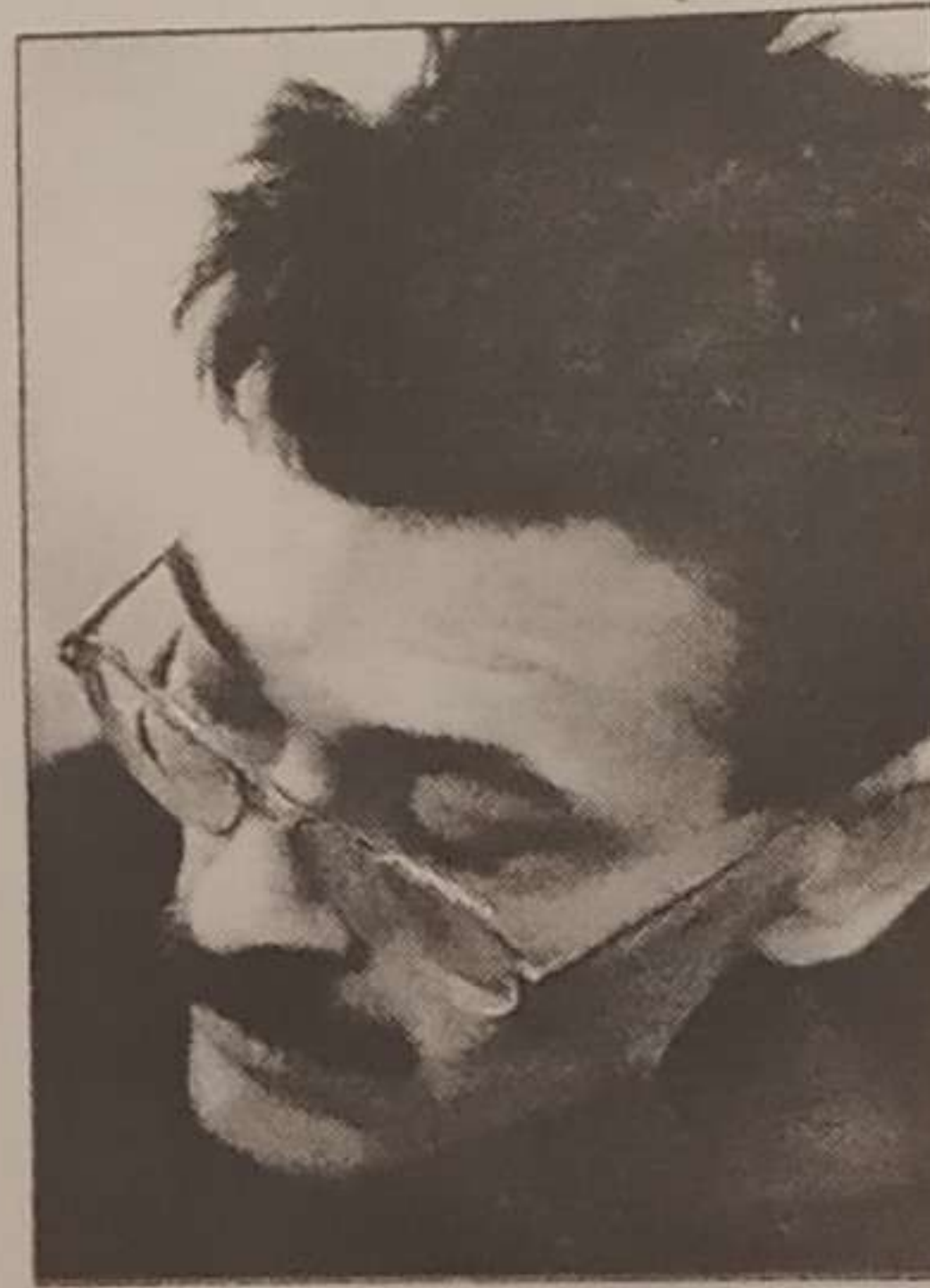
— У першій половині 90-х Ви захопилися політикою. Що змусило науковця-філолога зробитися політиком-практиком? Наскільки вдалим був такий перехід? І яких позитивних результатів Ви досягли?

— Очевидно, той, хто займається літературним критицизмом, є і потенційним політи-

„Чистий“ теоретик нової добі:

Роман ГРОМ'ЯК
З ПОГЛЯДУ
Євгена БАРАНА

створення наукової школи, в якій коло означених наукових проблем залишалося б стрижневим?

— Я випустив близько 20 аспірантів, підготував сотні дипломників, редагував не одну статтю чи першу книжку молодих людей. Свої смаки, методику роботи демонстрував не одному, але „школи“ не створив, бо це поняття у нас скомпрометоване, як і звання академіка. У політиці і в науці рідко хто погоджується бути в „школі“ — більшість претендує на лідерство та провідників. Гадаю, є люди (і не дуже молоді, і молодіші), яким я щось-таки дав для їх самоствердження...

Стрижем об'єднання тих, хто волів би йти, в одному напрямі, керуючись власним розумом, може бути багатовимірне поняття літературної рецепції...

— 1996 року вийшла збірка Ваших вибраних статей з літературознавства „Давне і сучасне“, до якої Ви включили й автореферат докторської дисертації, захищеної 1980 року. Це означає, що Ви й нині обстоюєте ті ж методологічні

„Вибраного“ публікувалася до мого 60-річчя, була проміжним підсумком. Вона засвідчила, що кон'юнктура не поглинає всіх і все...

— 1999 року Ви вигадали посібник „Історія української літературної критики (від початків до кінця ХІХ століття)“. Що спричинило потребу саме такого посібника і чи плануєте продовжити роботу над ним?

— Цей посібник — плід багаторічного читання лекцій для студентів. Для них потрібен стислий поліфункціональний підручник. Такого в Україні я не знаходив і тому написав так і таке, що відповідало б моїм теоретичним поглядам і викладацькому досвідові. Друга частина „Історії української літературної критики (ХХ століття)“ готується авторським колективом. Одна особа з трьох співавторів зволікає із завершенням праці. Я сам дописав би цей посібник, але, чекаючи колег, почав готувати новий підручник з теорії літератури для випускників вищої школи та магістрантів.

ком-практиком. Моя заангажованість українськими проблемами походить з родинної традиції. Участь у громадсько-культурному житті не переросла б у публічну і практичну політику, якби випадок не привів мене в 1989-му у народні депутати колишнього СРСР. На адміністративну роботу я погодився в конкретній ситуації зтяжнього протистояння двох політичних сил на Тернопільщині. Мене переконали скласти жертву на „олтар демократії“ люди, яких я дуже поважав (були це кияни і львів'яни, крім тернопільців). Результати? Важке запитання, бо я практикувався в адміністрації за складних політичних умов без належного досвіду лише 2 роки. Позитивним для себе вважаю пізнання прихованих пружин політичного життя і людської мімікрії; для політологів і земляків дав аргументи на користь переконання, що не все продається і купується. Вважаю, що шкоди ні Тернопільській області, ні Україні не завдав.

— Як втримати українській філології науковий престиж, якщо політична система з одного боку і самі науковці з другого різними способами нівелюють і профанують його?

— Політичну систему — модифікувати, псевдонауковців дезавувувати... А філологам за покликанням наполегливо працювати, відчуваючи міжнародний контекст. Без спілкування з колегами і без належної матеріальної підтримки (бодай середньоевропейської зарплати) фахівцем ніхто не стане. Без розуму і творчих результатів конкретних науковців престиж науки, в якій вони працюють, не народжується.

— Складається дивна ситуація: українська філологічна наука фактично не має яскраво виражених „чистих“ теоретиків. За останнє десятиліття не з'явилося жодної теоретичної праці, яка б змусила змінити наші підходи до інтерпретування творів художньої літератури. Це суто внутрішня проблема чи загальна криза теоретичної науки?

— Для України — це давня традиція, зумовлена недовірою до теорії і тривалою відсутністю національної університетсько-академічної інфраструктури. За тоталітарних часів смак до оригінального теоретизування приглушили методологічний „монізм“ і жорстка цензура. Та й чи варто драматизувати ситуацію останніх літ? Назву за алфавітом авторів праць, може, і не суто теоретичних, але вельми обнадійливих і резонансних: Стефанія Андрусів, Віра Агеева, Тамара Гундорова, Оксана Забужко, Микола Ігнатенко, Володимир Моренець, Соломія Павличко, Володимир Погребенник, Ярослав Поліщук... Знаю дуже освічених й оригінально мислячих молодих кандидатів наук у Києві, Львові, Донецьку, Дніпропетровську, Одесі, Івано-Франківську та й у нашому Тернополі... У більшості з названих людей був опонентом чи експертом їхніх праць. Правдиву втіху маю, працюючи тепер з магістрантами Національного університету „Києво-Могилянська академія“.

Досвід, зрештою, показує, що такі кумири теорії, як Дж.Кул-

лер, Ж.Дерріда, Цв.Тодоров, чи патріархи гуманітарної науки О.Лосев, Г.Г.Гадамер творять свої концепції на величезному фундаменті історії науки. Подібних „читачів“ і пильних коментаторів праць своїх попередників годі в нас зустріти. Дехто гадає, що теорія з'являється, як манна небесна.

— Ви деякий час працювали у Польщі. Який позитивний досвід розвитку теоретичної науки (з виходом на проблеми літературно-критичні) нам варто перейняти і використати?

— З польського досвіду, гадаю, варто перейняти принаймні три речі:

1) оперативне перекладання публікацію рідною мовою праць зарубіжних літературознавців;

2) укладання тематичних антологій з проблем теорії літератури і літературної критики;

3) проведення вузько спеціалізованих наукових конференцій з невідкладним оприлюдненням їх результатів.

До цього потрібно додати таку „дрібничку“, як державне дотування таких видань (бодай дотування).

— Чи вірите в силову дію літературної критики, якщо сам принцип суспільних взаємин виключає її із своєї сфери? Чи тут естетичні принципи є самодостатніми й аж ніяк не залежать від суспільних впливів?

— Так, вірю. Силове поле критики живиться енергією здорового суспільного (соціо-культурного) організму, котрі генеруються та абсорбуються талановитими людьми — фанатами своєї справи...

— І останнє. Ваші творчі плани?

— Творчі плани (як казав Шевченко, „повітряні палаци“) багатші, ніж фізичні спроможності. На жаль! Що лежить на робочому столі і забирає кожну вільну хвилину, я вже відзначав. Окрім того, є заповітна мрія, про яку, однак, не скажу, аби не зурочити...

Дякую Вам, пане Євгене, за бесіду. Вона зіграла душу й зродила смуток за молодими літами, що так швидко минають... Як у пісні Глібова...